

Всеукраїнське Товариство сприяння відродженню літературних музеїв
М.Коцюбинського в Криму

**ПЕРША НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ“МИХАЙЛО
КОЦЮБИНСЬКИЙ І СУЧАСНІСТЬ“**

місто Сонячногірськ,

(Алушта, Крим)

16-17 травня 2011 року

З М І С Т

1.Вадим Оліфіренко. Про першу науково-практичну конференцію “Михайло Коцюбинський і сучасність”

2.Петро Бабець, Надія Костянець. Кримськими слідами Сонцепоклонника.

3. Володимир Алтухов. м.Донецьк. Творчість М.М.Коцюбинського непомітно, але неминуче допомагає людині ставати дюдиною.

4.Петро Бабець смт.Межова. Земляки – «Січеславці» в літературній долі Коцюбинського.(творчий «тріумвірат»: Михайло Комаров, Михайло Коцюбинський та Микола Чернявський).

6.В.В.Навроцький. Козача віха XVII століття в горах Південно-бережжя.

7.Олександра Вісич. Лицар кримських виноградників.

Матеріали доповідей і повідомлень учасників Першої науково-практичної конференції “Михайло Коцюбинський і сучасність”

Вадим Оліфіренко

кандидат педнаук. Літературний критик.

Про Першу науково-практичну конференцію “Михайло Коцюбинський і сучасність” у місті Сонячногірську (біля Алушти) 16 травня 2011 року.

Конференція відбулася у відродженій нещодавно кімнаті-музею Михайла Коцюбинського у приватній садибі підприємця А. Редіна у Сонячногірську за активної участі й ініціативою Всеукраїнського Товариства сприяння відродженню літературних музеїв М.Коцюбинського в Криму.

ТОВАРИСТВО є громадською організацією, утвореною 3011 року у м. Ялта, що добровільно об'єднує людей небайдужих до літературних надбань українського художнього слова, зокрема до увічнення пам'яті видатного українського письменника-класика Михайла Михайловича Коцюбинського і ставить за мету:

1. Відродження у смт. Сімеїз музею Михайла Михайловича Коцюбинського.

2. Пропаганду творчої спадщини М.М.Коцюбинського у Криму, в Україні і в українській діаспорі серед дорослого населення і дітей.

3. Широко залучати до поставленої мети пресу, Інтернетвидання та інші засоби інформації.

Головою Товариства став **Навроцький Володимир Володимирович**, доктор медичних наук, Ялта.

Секретар Товариства **Оліфіренко Вадим Володимирович**, доцент Донецького національного університету, кандидат педагогічних наук, літературний критик, письменник, м. Донецьк .

Членами Оргкомітету Товариства є

- **Доценко Юрій Іванович**, журналіст, член Національної Спілки письменників України, кореспонт загальнонаціональної газети Українського Реєстрового Козацтва «Україна козацька», м. Донецьк;
- **Білецький Володимир Стефанович**, доктор технічних наук, професор Донецького Національного університету, головний редактор аналітично-інформаційного журналу «Схід», Голова «Українського культурологічного центру» та Донецького відділення НТШ, м.Донецьк;

- **Нецветов Максим Вікторович**, кандидат біологічних наук, доцент, викладач Донецького національного університету, старший науковий співробітник Донецького ботанічного саду., м.Донецьк;
- **Оліфіренко Світлана Миколаївна**, Відмінник народної освіти України, вчитель-методист, вчитель ЗОШ№117 м. Донецька;
- **Лозиков Олександр Олександрович**, письменник, видавець-редактор громадсько-художніх і політичних журналів “Екумена“, “Далекосхідна хвиля“, м.Хабаровськ;
- **Петро Бабець**, історик, краєзнавець, смт. Межова Дніпропетровської обл.
- **Рашпіль Наталія Іванівна**, відповідальна за вивчення української мови в Криму, Кримський інститут підвищення педагогічної кваліфікації м.Сімферополь;
- **Кононенко Юрій**, головний спеціаліст Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти Міністерства освіти і науки України, М.Київ;
- **Шульга Ігор Іванович**, кандидат історичних наук, доцент кафедри «Історії Вітчизни та культури» Саратовського державного політехнічного університету. Голова Правління Саратовської регіональної громадської організації «Український культурно-просвітницький центр «Родина». Головний редактор Інтернет – проєктів «Жовтий Клин», Саратов;
- **Роджерс Алла**, мистецтвознавець, Вашингтон (США).

Відродження музеїв Михайла Коцюбинського (м.Сімеїз і м. Сонячногірськ) стало складовою частиною життя багатьох людей доброї волі в Україні і за її межами.

Найважчий тягар у відновленні музеїв взяв на себе ялтівчанин, доктор медичних наук Володимир Володимирович Навроцький. Він постійно підтримує контакти з владою Ялти й Сімеїзу: разом з керівництвом Навроцький вирішує питанняматеріального порядку, де взяти кошти і як їх доцільно витратити в оформленні стендів музею та інтер'єру приміщення.. тощо. Він людина немолода, але його можна часто бачити на вулицях Сімеїза, безпосередньо на вулиці М.Коцюбинського, де й розташовується відновлюваний музей, хоча сам Володимир Володимирович мешкає у великій в Ялті.

Навроцький Володимир Володимирович (нар. 1928, Полтава) - український вчений, доктор медичних наук, професор, громадський діяч. Голова Всеукраїнського товариства пропаганди діяльності і творчості М.М.Коцюбинського.

У 1946 році вступив до Харківського медичного інституту, який закінчив з відзнакою в 1953 році і був направлений на роботу фтизіатром в санаторій Шарівка Харківської області. У 1954 році Міністерством охорони здоров'я України був переведений на роботу в Ялтинський протитуберкульозний диспансер, де зробив перші свої наукові публікації. У 1958 році, вступив до аспірантури Київського НДІ туберкульозу, звідки перевівся в аспірантуру Ялтинського НДІ туберкульозу. З 1962 року науковий співробітник цього НДІ. У 1963 році захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата медичних наук на тему *«Деякі питання діагностики та особливості перебігу туберкульозу первинного періоду у дорослих в умовах Південного берега Криму»*.

У 1975 р. захистив докторську дисертацію в центральному інституті туберкульозу (м. Москва) на тему *«Комплексне санаторно-кліматичне лікування хворих деструктивними формами туберкульозу легень при застосуванні антибактеріальної терапії»*.

Навроцький В.В. Брав участь з доповідями у багатьох союзних, республіканських з'їздах фтизіатрів, пульмонологів, надавав методичну допомогу фтизіатричній службі республік Союзу.

Проводив і продовжує проводити активну роботу, спрямовану на збереження санаторної мережі Криму, унікального Південнобережного курорту для лікування хворих країн СНД і з цією метою опублікував понад 100 статей, листів, звернень, в тому числі на адресу Президентів Росії, Україні, Криму.

Після виходу на пенсію продовжує роботу в медичному кооперативі, опублікував кілька книг з пропаганди здорового способу життя та застосування з лікувальною метою природних природних чинників.

Палко проймався проблемою відновлення музею Кцюбинського і ще один ялтівчанин, колишній інженер **Мирослав Петрович Мисяк**, який очолює сьогодні громадську організацію Всесвітньо-українського патріотичного об'єднання «Корона» .

Мирослав Петрович заявляє, що місцева влада смт Сімеїз зробила лише перший крок відновивши меморіальний будинок-музей Михайла Коцюбинського. Його відкриття планується 15 травня 2011 року. Наступні кроки мають бути ще важливішими, Мисяк М.П. пропонує : 1. Відновити роботу Сімеїзьської міської бібліотеки ім. Михайла Коцюбинського. 2. Надати Сімеїзьській середній школі ім"я Михайла Коцюбинського. 3. Щорічно, в травні, проводити культурно-мистецьке свято: "Весна Михайла Коцюбинського в Сімеїзі", у дні свята проводити літературні Коцюбинські читання, конкурси серед учнів та студентів Криму тощо. Певно ,що така спрямованість пропозицій М.П.Мисяка надає ідеї відродження музею

Михайла Коцюбинського в Криму важливого державницького змісту. Слово тепер як за керівниками установ культури та освіти Криму і, напевно, всієї України.

Отже, справа з відродженням музеїв видатного українського письменника зрушила з місця: відроджуються кімнати-музеї М.Коцюбинського в Сонячногірську й Сімеїзі, проведена Перша науково-практична конференція “Михайло Коцюбинський і сучасність”.

Петро Бабець, історик – краєзнавець, Дніпропетровщина,

Надія Костянець, Завідуюча екскурсійним відділом

туристичного бюро «ВІЗИТ», працівник музею М.М.Коцюбинського в м.Сімеїзі.

Кримськими слідами «Сонцепоклонника».

(До відродження музею Михайла Коцюбинського в Сімеїзі)

1. Культурно – просвітницький діалог Криму і материкової України в радянські часи спромоглося закарбувати пам’ять про кримський період життя і творчості класика української літератури М.М.Коцюбинського. В 70-і роки минулого століття були відкриті меморіальний музей Коцюбинського та бібліотека його імені в м.Сімеїз. На жаль, в умовах державно – політичних перетрубацій останніх десятиліть, втримати такий солідний рівень не вдалося. Так сталося, що на будинку в Сімеїзі збереглася тільки музейно – охоронна дошка...

І от 16. 05. 2011 р. група делегатів Сонячногірської конференції «Коцюбинський і сучасність» вирушила до Сімеїзу аби прийняти участь у відкритті відродженого музею письменника. Ініціював нашу поїздку ялтинський невтомний краєлюб Володимир Навроцький, який наполегливо сприяв завершенню реставраційних робіт, спілкувався з організаторами музею, зокрема з М.Г.Макаренком, О.В.Куликовою, Н.М.Костянець, представниками місцевої влади. Не зайве нагадати, що серед поважних гостей були столичні літературознавці, працівники АН України В.О.Дорошкевич та І.Т.Купріянов: їхні батьки були близькими до родини Коцюбинських, а як вчені – дослідники літератури чимало зробили для дослідження та популяризації творчості письменника ще в радянські довоєнні часи..

На автобусній зупинці нас чекав ще один учасник – ялтинський журналіст, краєзнавець і правозахисник Мирослав Мисяк.. Коли ми розібралися і відшукали маленький охайний дворик музею, розпочалася

урочиста хвилина. З привітанням господарям: громадськості Сімеїзу, присутнім вчителям і учням, звернувся директор Вінницького музею М.М. Коцюбинського Федір Любацький. Перерізавши, як годиться, червону стрічку ми всі піднялися на веранду і до кімнат музею. Саме тут в 1911р. разом із сім'єю мешкав і відпочивав незабутній Сонцепоклонник. Працівник щойно відкритого музею Надія Костянець ознайомила присутніх з етапами зростання творчості митця, з зібраними у експозиціях фото-репродукціями. Вона слушно зауважила, що подібні заходи є важливим етапом на шляху становлення нашої національної культури .

Володимир Навроцький з задоволенням відмітив успіхи місцевого краєзнавства, розповів про певні перешкоди і труднощі в розв'язанні окремих питань і насамкінець представив гостей зібрання.

Ігор Терентієвич Купріянов, який свого часу не тільки плідно працював на ниві вітчизняного літературознавства (десятки біографічних статей про письменників в УЛЕ, монографії про поетів Криму тощо), разом зі своїм другом В.О.Дорошкевичем пішки пройшли понад усім узбережжям Криму, дослідили його історико-літературні місця. В короткому виступі він не міг висловити усього багатства почуттів; зовнішньо незворушний, ніби своєю присутністю підкреслював значимість того денної події. Адже заради цього літературознавець прилетів зі Сполучених Штатів.

В доповіді Мирослава Мисяка зазначалися грікі моменти в долі Сімеїзького музею, в пониженій бібліотеці ім.М.Коцюбинського, плачевні факти сучасного Кримського літературного краєзнавства(музей Лесі Українки, Український дім,

Будинок, де працював і жив Степан Руданський, довгобуд Ялтинської україномовної школи і т. п.)

Готуючись до конференції «Михайло Коцюбинський і сучасність» Донецько –Дніпропетровська делегація(Бабець П., Бичкарьова С.) провела ретельну підготовчу роботу, аби зібрати докупи і відродити коло Катеринославських друзів і соратників по перу Михайла Михайловича. Зокрема це стосується таких відомих в тогочасній літературі імен – як Михайло Комаров(проживав в Одесі), Ольга Косач Кривенюк(сестра Лесі Українки), В. Гегело, Петро Єфремов (Катеринослав), Микола Чернявський (мешкав у Херсоні), Євген Чикаленко та Ін. Ці матеріали в популярній формі були подані для широкого загалу шанувальників української літературної класики в місцевих і обласних часописах («Донеччина», «Макеєвський рабочий», «Україна козацька», «Далекосхідна хвиля» та ін.). Нам вдалося підготувати і провести дві науково - краєзнавчі конференції в м.Добропіллі (вересень 2010р. та січень 2011р.), перша – присвячена 825 – річниці походу князя Ігора, оспіваного в «Слові о полку Ігоревім», друга – соратнику

Михайла Коцюбинського : «Микола Чернявський у вінку українського культурного відродження». Було видано два збірника матеріалів в започаткованій серії «Україна краєзнавча»: «За рідний край, за рідну землю...».- Вип.1 –Межова –Добропілля, 2011. – 94 с; «Славимо рідний край»(Упорядники зб: Бабець П. та Бичкарьова С.). – Вип. 2. –Добропілля, 2011, - 160 с. В останньому відзеркалено не тільки основні здобутки творчого письменницького доробку Апостола українського розстріляного відродження, Миколи Чернявського (страченого невинною беріївсько-сталінською системою в 1938р.), а й напрацювання вчених і аматорів - краєзнавців у переосмисленні значення таких імен як Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Михайло Комаров, Микола Чернявський та ін., їх вагомого доробку для сучасності (освітні заклади, книгозбірні, мистецько – просвітницька діяльність тощо.)

Про все це хотілось поділитися і мені у своєму виступі, спираючись на ті нехай і невеликі пізнання у такій благодатній темі як: видатні митці України і Крим.

Узяти для прикладу «Кримський цикл» поезій М.Чернявського, створений у кінці 20-х років двадцятого століття (через 20 років після відвідин Криму М. М. Коцюбинським). За цей час Микола Федорович видав спогади про своїх близьких по духу і перу Бориса Грінченка та Михайла Коцюбинського. Як міг продовжував письменницьку і просвітницьку діяльність, брав участь у виробленні нового українського правопису(20-і рр.), видав власне десяти томне зібрання творів...і свідомо пішов «на Голгофу», відстоюючи національні принципи в літературі, ті, які вони проголошували на початку ХХ ст..разом з М.М.Коцюбинським.

В урочистий момент відкриття музею М.М.Коцюбинського(третього в Україні), перед зацікавленою аудиторією хотілось поговорити про перспективи подальшого дослідження «Кримської доби» творчості як самого письменника, так і кола його однодумців і соратників: М.Чернявський, Є.Чикаленко, Леся Українка (чотири листи до М.М), В. Німцевич, О.Кониський й ін..

Саме в Криму зустрілися і познайомились письменник М.М.Коцюбинський і видатний український культурно-освітній діяч Олександр Кониський(1836 – 1900). (раніше вже цитувався лист В.Гегело до М.Комарова(травень 1896р.) про цю зустріч).Саме в цей час Олександр Кониський створив декілька літературних творів – оповідання «Ранок в Алупці»(відгомін своєї праці над життєписом Т.Шевченка) та поезії, що увійшли до циклу «Скорботних пісень» (вид. ЛНВ.-1898). Саме в Сімеїзі, в 1895р. написано вірш «Біля моря в Криму»:

Дрімає море , вітер спить,
Суворі гори сном повиті;

Німує пишний кедр; мовчить
І лавр, немов журбою битий.
І тьмяно, сумно круг мене.
Осілля хмара, ніч панує,
Листок ніде не шелехне,
В пустім тумані все німіє...
Отак густа неволі сила
Своєю тяжкою рукою
Мене покрила, сповила,
Немов сповивачем нудьгою.
(Цит. за С.Кочерга)

Певно точно переданий настрої людини, перейнятої болями свого поневоленого народу, підсилений власними хворобами (поет тяжко хворів на сухоти). Все витримано в класичному стилі «краси і величності» природи Криму: «суворі гори», «пишний кедр», «лавр...журбою битий». Для порівняння наведу свій вірш – захоплююче враження від побаченого в Сімеїзі глибокої осені 2011 року.

В Сімеїзі

Казковий край, якби тебе не бачив,
Ніколи б не повірив в цю красу.
Усе життя я, певне, був незрячим
І скільки змарнував свого часу!

Тож, бачте, усміхнулась й мені доля
І ось я тут – і чари навкруги!
Це – мить в Раю, але й цього доволі,
Щоб позабуть про втрати і борги!

Де не поглянь – зеленим оксамитом
Безжурно тішиться скеляста ця земля.
Тут пломеніють в різну пору квіти,
І все милує зблизька чи здаля!

Ловлю миттєвосмтей безгрішне чарування,
Коли маршруткою спускаюся згори.
То море блисне, то гурські провалля..
І я лечу, не знаючи куди!

Вгорі Айпетрі згорда поглядає,
Туди, де впав у море Аюдаг,
Де Ялта понад берегом гуляє

І женихів міня серед розваг!

Богиня – Діва хвилі розтинає,
На сонці груди ніжаться тугі.
Кохання звабного і забуття чекає,
Отож сюди хоч раз в житті прийди!

Поглянь униз, на хвилі бірюзові
І не тамуй від страху свою хіть!
Скоріш пройди стежиною стрімкою
Й від пристрасті нехай душа згорить!

Казковий край, якби тебе не бачив,
Ніколи б не повірив в цю красу!
Прекрасна мить – тепер я знову зрячий
І все це в своїм серці збережу!

30 січня 2012р.

А того жаркого травневого дня ми трохи притомилися неблизькою звивистою дорогою, напруженою, хоч і доброохотною участю в урочистостях відкриття музею. А невгамовний Володимир Володимирович вів нас доріжками, протоптаними видатними людьми минулих століть по Сімеїзу (про незліченні маси простого люду, що трудився тут і створював навколишню рукотворну красу якомсь несправедливо забувається). Серед них був і наш незахищений, але сильнодухий «Сонцепоклонник».

Навколо нас з шляхетною погордою стояли прекрасні палаци і маєтки, квітли і набирали сили екзотичні паркові рослини - ендеміки, деякі з них були висаджені ще до появи у цих місцях М. Костомарова, О.Кониського, М.Коцюбинського, чи інших знаменитостей , що побували тут. Ми пройшли, знаменитою своєю унікальною прямизною, кіпарисовою алеєю... вдихали озонове повітря навколишніх ялівців, захоплюючи оглядали руїни середньовічного монастиря, милувалися незвичним скелястим берегом, морськими пейзажами, стежкою, яка вела вниз до крутої скелі «Діва». На її вершечку юрмилася невеличка групка туристів; добратися ж туди можна по крутій ступінчатій доріжці (здається там є і металеві перила чи трос). Але бажання ні в кого із нас не виникло поспішити тією стежкою . Притомлені, ми скоріше думали про кількагодинну дорогу в Сонячногірськ, яку ще треба було витримати аби спочити вдома. І тому така пайка дивовижних краєвидів, історичних достопам'ятностей виявилася нам завеликою, не перетравною. Ми автоматично «доковилияли» до автобусної зупинки, впхалися в салон заповненої вщент маршрутки, доїхали до Ялти і похапцем розпрощалися з дорогим «гідом» В.В.Навроцьким, хоч той був не проти пригостити нас іще ялтинськими щедротами (цього б ми просто не витримали).

Другого дня ми дивувалися незвичній витривалості нашого «смотрящого», адже дой днями переніс хірургічну операцію, та й вік мав за вісімдесят. Ми виконали свою «музейну» місію, краєчком ока заглянули в безмірну красу кримської природи, історії, спробували осягнути традиції місцевих людей. Їх ми зустрічали на автобусних зупинках з пропозицією житла, на місцевому базарі, коли поспішали повз передвечірні крамнички, біля сувенірних кіосків. В.В.Навроцький запитав у однієї продавчині коли з'являться цьогорічні сувеніри з ялівцю, чи ще якого місцевого унікального дерева. Коли смерком під'їздили до Сонячногірська шофер вправно і відносно спокійно під'їхав до зупинки (водії маршруток часто ведуть себе неадекватно серпантинній небезпечній звивистості доріг і, намагаючись показати свою вправність, викликають тільки приховану несимпатію до себе). На місцевому пляжі гриміла музика, спокійне плюскотливе море відсвічувало незбагненними вогнями – відблисками повного місяця, вуличних ліхтарів і рухливих фар неспокійних машин, які проскакували повз нас на Рибаче, чи назад до Алушти. Сувенірні крамнички на Вишневі вже були зачинені, а продуктові ще працювали, аби ми змогли розжитися там вечерею.

Коли в листопаді місяці 2011 року я завітав на вулицю Коцюбинського – 2 в Сімеїзі, Надія Михайлівна Костянець детально поділилася своїми музейними проблемами і планами, розповіла про унікальні пам'ятки краю, в тому числі і астрономічні, адже Сімеїз – центр вітчизняної астрономії (в космосі десь блукає мала планета Сімеїз). Я почув і побачив багато цікавого про природно – історичний куточок - Скелю «Кішку», про середньовічний монастир на березі моря, про першу астрономічну обсерваторію. Тоді я попросив Надію Михайлівну підготувати змістовний матеріал по Сімїзькому краєзнавству. Вона як багаторічний працівник

«Кримського туризму» опрацювала цікаву літературу про історико – заповідні місця, відвідала їх, систематизувала важливі аспекти і виділила найцікавіші моменти. Отож пропонуємо окремі фрагменти такої цікавої краєзнавчо – дослідницької роботи:

2. ...Куди б не поглянути – така краса, що дух перехоплює! Велетенською стіною стоять гори, на схилах буяє зелень, серед якої виглядають островки сірого каміння. По долинах і пагорбах плетуться виноградні лози і збігають до самого моря. А море... Море – безмежно-блакитне, переливається і міниться під сонцем, полонить і зваблює, не відпускає. Це – кримський берег, благословенне таврійське узбережжя! Воно чарує красою і екзотичністю пейзажів, аристократизмом камінних силуетів і розлогих крон, бентежить душу слідами минулого. Не кожному випадає щастя сходити цю землю, спізнати її, виміряти кроками таємні закутки, відчутти серцем і збагнути розумом, навіки покохати, а ще майстерно змалювати її вроду.

Щасливі миті мав Михайло Коцюбинський, бо саме його «...доля закинула...аж у Крим...». Сталося це у травні 1895 року, коли письменник приїхав сюди на роботу у складі філоксерного комітету.

Кримська весна запала в душу лагідним сонцем, свіжими барвами, п'янкими ароматами, а перше кримське літо письменника принесло багато вражень. Жив і працював у Сімеїзі, Кастрополі, Кучук-Кої, Кекенеїзі, поблизу Ялти. І хоч щоденна праця на виноградниках відбирала багато сил, та все ж оточуюча краса боролася втому, надихала його, чуйного до всього прекрасного, малувала в уяві образи, пізніше майстерно виписані в художніх творах.

Михайло Михайлович не раз тонує «В глибоких долинах, зелених од винограду і повних сизої імлі...» («На камені»). Ходив там, де «...мало не з-під ніг, збігали вниз по кам'яних горбах плантації тютюну й винограду. Рівні лінії кущів виглядали, немов зелені рядки величезної книги, розкритої до читання...» («В путах шайтана»). Ці живі образи кримської дійсності такі ж яскраві і у творах письменника, додають їм особливого колориту.

Захоплювало письменника і кримське море. «Блакитне, сліпучо-блакитне, як кримське небо...», «...невинне і чисте, як дівчина, в сліпучо-блакитних шатах, з низкою перлів-піни на шиї, радісно осміхається до берега, і пеститься, і тулиться до нього, немов кохаюча істота.» («В путах шайтана»). Михайло Михайлович відчував, як «Море дихає, свіжий солоний віддих його шелестить листвою, пестить обличчя, бадьорить груди.» («В путах шайтана»). Він бачив, як «...воно мліло у спеці літнього дня, дихало млою і, делікатними тонами зливаючись з далеким небосхилом, чарувало й вабило у свою чисту, теплу і радісну блакить...» («В путах шайтана»).

Можливо, саме таким, ніжним і ласкавим, запам'яталося море письменникові, коли разом із нареченою Вірою Устимівною подорожували в урочище Святої Трійці, спускалися на самий берег моря, ходили на виноградники в Кекенеїзі, де працював Михайло Михайлович. Спогади про той щасливий день стали для них незабутніми, бо саме тоді, 24 вересня 1895 року, Михайло Михайлович та Віра Устимівна не лише милувалися красою узбережжя, а й дали одне одному слово: поєднати свої долі назавжди. Через рік, знову будучи в Криму, Михайло Михайлович писав до Віри Устимівни, своєї дружини, про те, скільки в душі поезії від тих прекрасних спогадів!

І місця тут надто гарні. На мисі Трійці ще й досі зберігаються залишки середньовічного укріплення Кучук-Ісар, а біля самого моря, на місці середньовічного поселення, тепер стоїть маяк. У 19 столітті ці землі належали генералу Феодосію Дмитровичу Ревіліоті, командирі Балаклавського грецького прикордонного батальону, створеного ще за часів імператриці Катерини другої для охорони узбережжя. Була облаштована

приваблива садиба, яка мала назву дача «Свята Троїця». Така назва поширилася і на найближчі околиці. Ще у 1830-і роки були закладені сади і виноградники. Виноградники маєтку були майже єдиними виноградниками на Південному березі Криму, що давали прибуток своїм володарям. Виноградні плантації були добре доглянуті, знаходились вище старого шосе біля татарського села Кекенеїз.

На час перебування там Михайла Коцюбинського садиба Ревіліоті була покинутою, розпроданою частинами з торгів у 1886 році, але ще добре виднілися залишки будівель, негороджених фруктових садів. Про це відомо з путівника по Криму М.Головкінського за 1894 рік. Та й виноградники очікувала лиха доля – чудові плантації постраждали від філоксери.

Не пощастило й виноградникам Кастрополя, що з 1893 року належав інженеру-технологу Миколі Івановичу Первушину, спадкоємцю Московського торгового дому І.А. Первушина. Виноградні плантації Первушина займали всього 3 десятини землі. Їх і оглядав М.М.Коцюбинський влітку 1895 року з метою виявлення грізного шкідника. Вражені філоксерою виноградники хазяїн не став відновлювати, а вирішив будувати кліматичний курорт. За короткий час, в основному, у Нижньому Кастрополі, М.І.Первушин побудував дев'ять двоповерхових будинків, службові приміщення та ін. Хорошу рекламу курорту щорічно давав путівник по Криму А.Безчинського, у якому акцентувалися всі зручності курорту. Особлива увага зверталася на чудовий парк з рідкісною і цінною рослинністю. Таким став Кастрополь через кілька років після перебування там Михайла Коцюбинського.

А за часів письменника в Кастрополі добре зберігалися старовинні будови, які належали ще попереднім власникам місцевості – Демидовим і Толям. Деякі з них дожили і до сьогодні. Наприклад, у Верхньому Кастрополі привертає увагу симпатичний будинок старої кладки з підпірними стінами, де за свідченням старожилів, мешкали виноградарі та ті люди, які працювали на виноградниках. Можливо, там жив і Михайло Михайлович під час роботи в Кастрополі.

Напевне, що пейзажі Кастрополя і захопили, і вразили письменника своєю красою і неповторністю, і залишили в творчій уяві мальовничий спомин, поетичний слід.

І досі величним бастионом стоїть у Кастрополі над морем Чорна скеля, з її вершини відкривається незбагненна картина: морська далечінь від самого Сарича аж до мису Кекенеїз, а позаду неприступні укріплення гір, мов фортеці, укриті зверху плоскогір'ям яйли. На схилах вікові дерева фісташки, дуба, можжевельника(ялівця), кущі ладанника, іглиці, жасмину. Гордо

тримаються сонячні асфоделіни, п'яним ароматом огортає чабрець. Усе, як і було...

Щасливий, хто пізнав цей «рай»,серцем і душею пригорнувся до нього, зігрівся його променистим сонцем, став щирим сонцепоклонником!...

Використана література

1. Коцюбинская-Ефименко З. Коцюбинский в Крыму. - Симферополь : «Крымиздат». - 1962.
2. Коцюбинская И. Михаил Коцюбинский. — Москва:Изд. «Молодая гвардия». 1969.
3. Коцюбинський М.М. Твори в семи томах. —Київ: Наукова думка, 1973 – 1975.
4. Брагина Т., Васильева Н. Путешествие по дворянским имением Крыма. — — Симферополь: Изд. «Доля», 2008.
5. Галиченко А.А. Кастрополь. — Симферополь: Изд. «Бизнес-Информ», 2011.
6. Габинская М., Славич С. Южный берег Крыма.– Симферополь: Изд. «Таврия», 1980.
7. Дегтярев П., Вуль Р. У литературной карты Крыма. – Симферополь: Изд. «Крым». - 1965.
8. Ена В.Г. Заповедные ландшафты Крыма. — Симферополь: Изд. «Таврия»,1989.
9. Кондараки В.Х. Универсальное описание Крыма. –М.,1883.- 279с.
10. Кочерга С. Південний берег Криму в житті і творчості українських письменників ХІХ століття. – Ялта, 2001.
11. Неяченко И.И. Симеиз-Форос.– Симферополь: Изд. «Таврия», 1986.
12. Неяченко И.И. Симеиз.– Симферополь: Изд. «Таврия», 1982.
13. Семенчук І.Р. Зачаровані красою. – Київ: «Радянська школа». – 1988.

Володимир Алтухов,

ст . викладач Донецького технічного національного університету

**ТВОРЧИСТЬ М.М. КОЦЮБИНСЬКОГО НЕПОМІТНО, АЛЕ
НЕМИНУЧЕ ДОПОМАГАЄ ЛЮДИНІ СТАВАТИ ЛЮДИНОЮ**

Михайло Михайлович Коцюбинський, безперечно, – один із найвизначніших українських письменників кінця ХІХ початку ХХ століття, провідною темою творчості якого є пошуки сенсу життя через розуміння добра і зла, життя і смерті, любові та самотності. У його творах спостерігаємо такий підхід до зображення статусу людини у світі, де навколишнє середовище починає розглядатися як частина духовного світу людини, а сама людина постає спорідненою з природою. Мабуть, саме тому кожне покоління знаходить у творчості Михайла Коцюбинського щось нове, актуальне для себе і для свого часу.

Михайла Коцюбинського сучасники часто називали сонцепоклонником. Знайомство з його сонцесяйною творчістю вкотре підтверджує цю надзвичайно тонку й точну характеристику. Висока художність, вражаюче багатство, світла простота думки й справді мовби пронизують читача життєдайним сонячним промінням, звеличуючи й наснажуючи для добра і творення. Його творчість непомітно, але неминуче допомагала людині ставати людиною. Можливо, саме це й мав на увазі, узагальнюючи його значення як митця, М.Горький, коли писав: «...У ньому кипить органічна гидливість до поганого. В нього тонко розвинена естетична чуйність до доброго, він любить добро любов'ю художника, вірить в його переможну силу, і в ньому живе почуття громадянина, якому глибоко і всебічно зрозуміле культурне значення, історична вартість добра».

Проникливі, витончені, гідні подиву соціально-психологічні новели й повісті майстра — одне з найвищих художніх досягнень не тільки української прози. Яких би тем не торкався мудрий і вимогливий письменник, вони набирали особливого, неповторного звучання правди і краси, що, зрештою, означатиме кінцеве торжество життя. Саме любов до нього і спонукала шукати надійних шляхів до кращих, вільніших і радісніших його проявів.

Із спогадів М.Чернявського М.Коцюбинський саме і постає великим життєлюбом, що вбачав сенс буття в розкритті кращих природних якостей людини, в утвердженні високогуманних відносин, при яких ніхто ніколи не знатиме насильства, буде «поступатися своїм правом тільки тоді, коли імпульсом до того буде власне бажання чи переконання. Сучасники М.Коцюбинського з дивовижною одностайністю відзначали рідкісний збіг між вишуканою досконалістю й красою творінь та особистістю автора. Михайло Коцюбинський був один із тих незвичайних людей, при першій же зустрічі з якими у співрозмовника виникало магічне відчуття задоволення: «саме цю людину ти давно чекав, саме для неї у тебе є якісь особливі думки!»— згадував про М.Коцюбинського М.Горький.

Безсумнівно, так сприйматися може тільки людина, яку попри всі її достоїнства було наділено головним природним даром — любов'ю до людей. Митець за покликанням, М.Коцюбинський мріяв створити літопис добра. В епоху ж реакції, столипінських кривавих перетворень, час визисків і жорстокостей письменник змушений був творити літопис всенародного горя, поневірянь і випробувань. Але надія, як і мрія, не покидала письменника. Світле і тверде переконання у неминуче справдженні кращої долі пронизує кожне слово митця, кожну його інтонацію: «Сонце! Я тобі вдячний. Ти сієш у мою душу золотий засів — хто знає, що вийдез того насіння? може, вогні?»
«Intermezzo».

«Коцюбинський — письменник сучасний і динамічний, дуже потрібний нашій культурі, — писала Михайлина Коцюбинська. — Передусім — щасливим поєднанням традиційних культурних цінностей з відкритістю до художнього поклику доби. Активно переростав народницьку ідеалізацію, уникнув абсолютизації етнографізму, «доморощеності», того нальоту провінційності, що не давали українській літературі вирватися на широкі мистецькі простори. Майстер поетичної прози, він зумів вберегти своє слово від надмірної поетизації. Проза Коцюбинського лишилася прозою — з оригінальним новелістичним сюжетом, опуклими характерами, не перетворюється на плетиво художніх умовностей, коли, за влучним висловом Стуса, «багато слів на унцію смислу» [1].

Як відомо, у нашому житті художня література відіграє визначну роль. У літературних образах і подіях ми намагаємося виявити повсякденне, звичне, а от реальні стосунки ми часто будуємо на прикладах ідеальних героїв і величних почуттів з прочитаних творів. З них ми пізнаємо життя, вчимося споконвічним духовним цінностям, знаходимо відповіді на свої численні питання.

Саме у світі героїв, створених М. Коцюбинським, талановитим митцем слова, життя постає перед нами не тільки таким, яким воно є у дійсності, але й таким, яким воно може і повинно бути. Як зазначає М. Коцюбинська, Коцюбинський і Тичина дали їй чуття слова, навчили дивитися на життя як на художній твір [2].

Творчість Михайла Коцюбинського посідає почесне місце в історії вітчизняної літератури. Його послідовне звертання вічних проблем людського буття, зреалізоване у високохудожній формі, дає можливість для морального самовдосконалення читачів різних поколінь, непомітно, але неминуче допомагає людині ставати людиною.

1. Михайлина Коцюбинська: «Легше жити тоді, коли знаєш, що є-таки у світі щось справжнє» <http://www.day.kiev.ua/50670/>

2. Там же.

Петро Бабець історик – краєзнавець, Дніпропетровщина,

Земляки – «Січеславці» в літературній долі Михайла Коцюбинського.

(творчий «тріумвірат»: Михайло Комаров,
Михайло Коцюбинський та Микола Чернявський).

Ця тема дуже цікава і до сьогодні не втратила своєї актуальності. До неї в різній мірі із різних боків підходили сучасники – письменники, літературознавці, історики, культурні діячі України: М.Вороний, О.Пчілка, І.Франко, О.Рябінін - Скляренко, С.Єфремов, О.Лотоцький, М.Сумцов, М.Возняк, М.Слабченко, М.Зеров, Ю.Шевельов, В.Біднов, Дм.Дорошенко, А.Кримський, А.Синявський та ін.. Вони залишили безцінні спогади, оцінки чи спостереження, які послужили відправним матеріалом для подальших наукових досліджень літературно-мистецьких чи особистих дружніх відносин. В наш час можна згадати успішні історико-краєзнавчі чи літературознавчі дослідження Г.Швидько, Н.Калениченко, Я.Голобородько, Г.Зленко, І.Немченко, Н.Шумило, Н.Василенко та багатьох інших.

І все таки попри значні нові напрацювання, численні публікації, в тому числі ювілейні, і сьогодні можна відкривати нове, незвідане в «еволюції думок, поглядів, літературного смаку» трьох видатних діячів української культури: Михайла Федоровича Комарова(1864-1913), Михайла Михайловича Коцюбинського(1864–1913) та Миколи Федоровича Чернявського (1868 -1938).

Основними недоліками багатьох сучасних оригінальних досліджень: літературознавчих, історико – біографічних і т. п. являється помітний суб’єктивізм, вузько – професійний підхід до різнопланової творчої роботи наших митців, некритичне повторення старих прорадянських штампів і помилкових суджень, без належної критичної оцінки і глибоких висновків, використання « застарілого фактажу» і т.п. Ну, приміром, в одному солідному академічному виданні Зібрання творів Коцюбинського М.М. підкреслюється « його одноосібне звертання» до українських письменників (1903 року) (Див. Т.1.-с19). Зовсім не згадані М.Комаров і М.Чернявський у передмові до першого тому зібрання Н.Калениченко: «З історії видань творів М.Коцюбинського»(1978). (а в 1988р. той же автор радо згадує і М.Ф.Чернявського). Принизливо – байдуже поставились до творчої спадщини М.Ф.Чернявського(як і ряду інших «східняків», донедавна заборонених, упорядники збірника: «Українська новелістика кінця ХІХ –

початку ХХст.»(К.,1989.- за ред.Н.Л.Калениченко). Автор передмови І.О.Денисюк відчував, що нічого не сказати про Чернявського просто непристойно.Отож тільки й спромігся зауважити,що той спромігся «написати чимало етюдів...» - ніби на похмілля впала ця репліка з якоїсь іншої літературознавчої праці (див.назв.працю.- стор.25). Подібні ремінісценції, «виправлення і підмальовки» досьгодні засмічують «Інтернетвидання» і серйозно шкодять об'єктивності і неупередженим міркуванням.

Першим, за віком, на арену українських змагань за національне відродження вийшов наш земляк з Павлоградської Дмитрівки Михайло Федорович Комаров. Після закінчення Катеринославської гімназії і Харківського університету, юрист за фахом і невтомний «збирач» національних культурних цінностей*, він на довгі роки «осів» в Одесі і перетворив її в сильний культурно-просвітницький український осередок.

«Серед кореспондентів М.Ф.Комарова ми зустрічаємо імена таких видатних Українських діячів, як М.Аркас, В.Антонович, Д.Багалій, Б.Грінченко, М.Грушевський, М.Кропивницький, М.Коцюбинський, О.Кулішева, І.Нечуй-Левицький, М.Лисенко, Д.Мордовцев, В.Науменко, О.Русов, М.Старицький, І. Стешенко, І.Тубілевич (Карпенко-Карий), І.Франко, М.Чернявський, Є.Чикаленко, Я.Щоголів...» (усього близько 200 кореспондентів; віднайдено коло 900 листів – відповідей,машинописні копії яких зберігаються в Одесі).*(В.Лазурський, цит. за статтею Г.Зленка)

Він не просто видатний бібліограф української літератури ХІХ – ХХст. Він «хрещений батько» більшості українських майстрів слова, художників, освітян, фольклористів,народознавців і т.д. З його літературного «благословення» вони сміливо вилітали в світ. Це питання до сьогодні майже не досліджене.

Автор ряду власних літературних, історичних чи народознавчих розвідок, М.Комаров регулював і спрямовував творчий процес через бібліографічні та літературознавчі огляди, численні рецензії,публікації і т.д.

Ось як, приміром, разом з О.Кониським у 1886 – 1889рр. взявся до перекладу українською і видання у Львові історичних праць М.Костомарова. В 1892 – 1897 рр .видав знову ж таки у Львові разом з Сопілкою чотиритомний словар російсько–український. * В свою чергу він радив розвивати видавничу справу і на Лівобережній Україні(лист до М.Коцюбинського).

Михайло Федорович постійно опікувався увічненням пам'яті видатних українців: СтепанаРуданського(Ялта)(див. «ЗОРА».-1892.-с.218), І.П.Котляревського*(1899-1903) Квітки – Основ'яненка, Тараса Григоровича Шевченка (ювілейний одеський альманах 1912р.)та ін..

Він автор «Відозви до письменників»(1897) і т.д. Як приклад творчої співдружності, товариської взаємодопомоги можна назвати дружні взаємини Комарових і Косачів,їхніх дітей ,зокрема, Маргарити і Лесі Українки.

І от доля на початку 90-х років ХІХ ст.. закладає підвалини багаторічної дружби і творчої співпраці на ниві літератури, просвіти , культурно-освітніх і

видавничих взаємин М.Комарова і М.М.Коцюбинського. 1895 року Михайло Федорович «благословляє» «Пісні кохання» Миколи Чернявського. З 1900-х рр., початку їхнього листування, починається духовне зближення М.Коцюбинського і М.Чернявського. Цікаво, що обидва здобули духовну освіту, а свою творчу діяльність присвятили світській культурно – просвітницькій роботі і літературі.

Земляк М.Комарова, родом з сусіднього Бахмутського повіту, він опинився в цей час на роздоріжжі своїх творчих задумів і буденного життя. Вирішив спробувати щастя в Одесі, а на довгі роки оселився в Херсоні. І з цього часу можна говорити про формування духовного «тріумвірату» невтомних подвижників М.Комарова, М.Коцюбинського і М.Чернявського. Окремі розпопорошені факти їхнього спілкування ми спробували об’єднати в таблицю 1.

Таблиця 1:Творча співпраця і перетин доль видатних діячів української літератури.

Дата	Подія
1892 –1897рр..	За сприяння українських діячів в Одесі (М.Комаров, Погибка та ін..)М.М.Коцюбинський влаштовується в Одеську комісію по боротьбі з філоксерою і працює в ній.
1892-1894рр.	М.Комаров,Б.Грінченко та ін..сприяють подоланню заборони цензури при публікації творів М.Коцюбинського: «На віру», «П’ятизлотник» та ін..
1897р.	М.Комаров звертається до українських письменників(Львівська «Зоря»)
1900р.	Починається активне листування М.Коцюбинського та Миколи Чернявського. Останнього Михайло Михайлович познайомив з С.Єфремовим.(Спілкування між ними тривало довгі роки. Обидва були страчені диктаторським режимом в 30-х).
1901р.	На запрошення Михайла Коцюбинського М.Чернявський переїздить на роботу до Чернігова.
—	Редакційний комітет: М.Чернявський, Б.Грінченко та М.Коцюбинський готують альманах на честь П.Куліша «Дубове листя», запрошують інших письменників взяти участь у ньому.
1903р.	М.Чернявський вирушає до Одеси в пошуках роботи,але в Херсоні зупиняється на постійне проживання. Влаштовується в херсонському земстві.
—	Виходить його поетична збірка «Зорі»(Київ).

- Вийшла збірка «Дубове листя». М. Коцюбинський схвально відгукнувся і на публікацію в ньому поезій М. Чернявського.
- М. Коцюбинський і М. Чернявський звертаються з відозвою до українських письменників: І. Франка, П. Мирного, Дм. Яворницького, О. Кобилянської, И. Стефаніка, М. Старицького та ін., ставлячи перед ними новаторські загальнонаціональні цілі. Тоді нажалі розв'язання цього завдання просто не могло статися, але така ініціатива була завбачливою і по собі видатною!
- 1904р. Журнал «Киевская старина» відібрав з 26 конкурсних робіт три кращі: В. Винниченка «Голота», М. Коцюбинського «Під мінаретами» та М. Чернявського «Vie vsktis».
- М. Комаров запропонував катеринославському художнику В. Корнієнку проілюструвати «Енеїду» І. Котляревського.
- Виходить збірка «На вічну пам'ять Котляревському» М. Коцюбинський та М. Комаров разом з іншими діячами присутні на відкритті пам'ятника письменника в М. Полтаві..
- 1904-1905рр. М. Комаров на запрошення М. Чернявського приїздить до м. Херсона з серією лекцій по українській історії й культурі.
- 1905р. Вийшло два літературні альманахи:
1. «Перша ластівка», поетичний, редактований М. Чернявським.
 2. «З потоку життя», прозовий, редактований спільно М. Коцюбинським та Чернявським. *(З приводу підготовки і публікації збірки між авторами йшло жваве листування. Мали місце деякі розходження редакторського характеру «архаїчні вимоги І. Н.-Левицького» В цілому альманах не виправдав оптимістичних сподівань і, приміром, частка книг М. Коцюбинського – 600 екз. не була розпродана (З листа М. Чернявського)).
- В Одесі цензура заборонила два літературні альманахи, редактовані М. Комаровим «Розмова» і «Запомога».
- 1905 – 1908рр. М. Комаров заснував перше в Одесі українське видавництво «Сніп».
- По революції
- 1905 – 1907рр. Молоді послідовники оновлення української літератури постійно друкуються в численних новостворених місцевих і центральних (київських) Збірниках, часописах і т.п.: «Українська муза», «Дніпрові хвилі», «Українська хата», «Рідний край», «Зоря» (стара Львівська), «Січ» та

ін.. Все це зросло на ідейних принципах наших «Збирачів» українського письменства.
1910р. М.Коцюбинський прохає рідних надіслати йому на о. Капрі збірку «Першу ластівку», вочевидь, аби ознайомити російських літераторів з успішними здобутками української поезії і прози.

Зусиллями наших невтомних дослідників – попередників вдалося відшукати і опублікувати чимало унікальних листів того часу. Не дивлячись на усілякі суспільні потрясіння вони збереглися до нашого часу і можуть стати у великій нагоді при подальшому дослідженні теми.

Таблиця 2:Відомі публікації листування...

№ п/п публікація листів джерело-

- 1.Листи М.Коцюбинського до М.Чернявського //Червоний шлях. – 1926./Усього 11 листів,видав М.Ф.Чернявський. Примітки:Тв. – Т.6.
- 2.Возняк М.До діяльності М.Комарова //Бібліографічні вісті.-1927.- №4.(листи)
- 3.Зеров М.Листи Я.І.Гоголева до М.Комарова.
Його ж: Листи Я.І.Щоголева до М.Комарова //Україна.- К. .1930. – кн.. 1– 2.
- 4.Козуб С.М.М.Коцюбинський та М.Комаров //Записки іст.філолог.відділу ВУАН. – 1929. – кн..2,3.(Окремо,1930).Листування.
- 5.Синявський А.Листування М.Комарова і В.Антоновича.//Україна. – 1928. - №5.
- 6.Кореспонденти М.Комарова: М.Аркас, В.Антонович, Д.Багалій, Б.Грінченко, М.Коцюбинський, Д.Мордовцев, В.Науменко, О.Русов, І.Франко, М.Чернявський, Є.Чикаленко,Я.Щоголів та ін..(Г.Зленко)Машинописні копії зберігаються в Одеській державній науковій бібліотеці.
- 7.Листи М.Коцюбинського і М.Чернявського до Лесі Українки, І.Франка,Б.Грінченка та ін..розміщено на сайтах Інтернету:«Ізборник»та ін.
- 8.Десять листів В.Гогело до М.Комарова опублікувала Г.Швидько (2004р.)
- 9.Листи М.Коцюбинського, І.Франка, Лесі Українки та ін.,Де згадані М.Комаров і М.Чернявський вміщено в академічних виданнях цих письменників.

Аналіз все об'ємної діяльності наших невтомних просвітителів в контексті загального суспільного процесу « відродження нації»,(як вдало сформулював ідею В.К.Винниченко), зокрема , в пореволюційні роки і в

останні роки життя М.Ф.Комарова і М.М.Коцюбинського, ще чекають на своє подальше вивчення. М.Ф.Чернявський, вже в післяжовтневий час віддав належне своїй дружбі з М.М.Коцюбинським та Б.Грінченком у окремо виданих спогадах.

А поки що хотілось би зупинитись на такому цікавому «локальному» моменті - як спілкування славетних майстрів слова з молодими авторами – початківцями. В цьому напрямку можна відмітити певні дослідницькі успіхи останніх десятиліть.

При нагоді скористаюся творчими напрацюваннями Дніпропетровських дослідників: літературознавців, істориків, музейних та архівних працівників. Відзначу праці Білецького Ф.М., Поповського А.М., (вчені ДДУ), Швидько Г.К., докт.іст.наук, професора Дн.Гірничої Академії, (землячки М.Комарова),

Письменників і краєзнавців: Заремби В., Мороза В., журналіста Чабана М., музейних працівників Абросимової С., Аліванцевої Є.та, особливо, Василенко Н. Їхніми зусиллями віднайдені катеринославські кореспонденти М.Комарова, молоді автори літературних альманахів М.Чернявського та М.Коцюбинського, катеринославські «прєвіт'яни», літератори, художники, театральні і т.п. Це Василь Корнієнко – талановитий художник і поет з трагічною долею (пов'язаний з Кримом), Лідія Сохачевська- поетеса з народу..., похована в Ялті, Ольга Косач – Кривенюк (сестра Лесі Українки), Тетяна Сулима – Бичихіна – письменниця і драматург (родом з нашого Межівського району), Василь Гогело – однокашник М.Комарова, меценат і видавець-спонсор, Микола Кузьменко – поет-гуморист, палкий шанувальник творчості Степана Руданського, Трохима Романченка та ін..Про їхню плідну творчість треба говорити окремо. Особливої уваги заслуговує питання про винятково важливу роль М.М.Коцюбинського у вихованні нового покоління української літератури, зокрема таких поетів, як Аркадій Казка, Павло Тичина, їхній учень і послідовник, теж наш земляк – січеславець Василь Мисик.

Дякую за увагу.

Використана література

1. Михайло Коцюбинський. Твори в семи томах. – К., 1973 -1975.
2. Михайло Коцюбинський. Твори в 2-х томах. – К., 1988.
3. Василенко Н. З історії літературного життя Катеринославщини к. ХІХст. – поч. ХХст. //Українська ідейна спадщина у викладанні гуманітарних наук. Дніпропетровськ, 1992.
4. Голобородько Я. Український апостол ХХ століття: Про М.Ф.Чернявського //Українська література в загальноосвітній школі. – 2001. - № 1.- с.52 – 57.
5. Головченко Н. Адвокат українського слова //Матеріали науково - практичної конференції: Феномен М.Коцюбинського у художніх вимірах Українства. – Чернігів. Меморіальний музей М.Коцюбинського. – 16 - 17 Вересня 2009р. //Інтернетвидання.

6. Земляна Г. Проза Миколи Чернявського: Питання типології, жанрово - нарративна система. – К., 2008.
7. Зленко Г. Адвокат української літератури // Інтернетвидання..
8. Комаров М.Ф., Коцюбинський М.М., Чернявський М.Ф. // Інтернетвидання: Вікіпедія.
9. Літературне Придніпров'я / Навчальний посібник. – У 2-х томах. - Дніпропетровськ, 2005. – т.1.: Василь Корнієнко, Тетяна Сулима (Бичихіна), Трохим Романченко, Микола Кузьменко і т.д. (автор нарисів Н. Василенко). – с. 554 – 632 та ін..
10. Немченко І. Усвідомлення великого таланту / Рец. На монографію Г. Земляної // Вісник Таврійської фундації. – Вип. 7 - 37. // Інтервидання.
11. Черепков В. Засуджений до розстрілу // Літературна Україна. – 1985. - 8.06.
12. Українська новелістика кінця ХІХ – початку ХХ ст.: Оповідання. Новели. Фрагментарні форми (ескізи, нариси, образки, поезії в прозі) / Упорядн. І прим. Є.К. Нахліка; Вступ. ст. І.О. Денисюка; Ред. Н.Л. Калениченко. – К.: Наук. Думка, 1989. – 688с.
13. Швидько Г.К. Михайло Комаров і Катеринославщина // Бористен. - 2003 .- №3 .
14. Її ж: Василь Гоголо та його листування з Михайлом Комаровим // Історія і культура Придніпров'я : Невідомі і маловідомі сторінки. – Вип. 1. – Дніпропетровськ, НГУ, 2004.
15. Її ж: Кореспонденти Михайла Комарова / Придніпров'я / Зб. Наук. Праць. – Дніпропетровськ, 2006.
16. Шумило Н. Про становлення естетичних поглядів Миколи Чернявського // Дивослово. – 2010. – УІІ .- с. 56 – 58.

В.В. Навроцький. доктор медичних наук, краєзнавець. м.Ялта

Крим і Україна: культурний діалог протягом століть

Таврія, Корсунь, Таврида, Тавріка - ці назви Криму давно поширені в Україні, яка протягом століть веде культурний діалог з цим південним краєм. Долучимося і ми до нього...

Серед історичних пам'яток Ялти, збережених до наших днів, є один, досі не описаний у жодному з численних путівників Південнобережжя, у жодному з історичних трактатів.

Йдеться про козаку віху, поставлену на честь козаків ХVІІ століття, знайдену нашою родиною під час одного з походів на улюблену нами вершину Ай-Нікола (Святий Микола) 1972 року, коли ми жили в Лівадії. Пам'ятник цей - кований двометровий залізний хрест із вмурованою в його основу свинцевою плиткою (пробитою в кількох місцях кулями), на якій

зберігся напис "Козача віха, історичний пам'ятник XVII століття..." Але коли й ким її поставлено, залишалося загадкою. Зрозуміло було лише, що в царські часи історію запорізького козацтва, тим більше XVII століття, намагалися не згадувати, а вже, ясна річ, про встановлення пам'ятного хреста не могло бути й мови.

Не шанувала козацтво й радянська влада. До речі, мені пощастило - я встиг зробити фотографію, і щойно послав статтю до місцевої газети, хрест повністю спиляли, залишилася лише табличка, яку мені вдалося врятувати. Організована мною на Ай-Ніколу екскурсія членів товариства Т.Шевченка (м.Ялта) під керівництвом А.Нирко змогла знайти в кущах лише частину розбитого цементного лежа, куди раніше було вмонтовано табличку. А учасниця цього походу поетеса зі Львова Євгенія Лещук 1996 року в збірнику "Прибій" опублікувала вірш "Козацька віха Криму".

Підказкою на запитання, хто ж поставив віху, послужила книжка з моєї бібліотеки про подорож до Криму 1825 року польського лікаря, етнографа Карла Качковського, де написано: господарем розташованої під горою Ай-Нікола "Ореанди" був славнозвісний О.Безбородько, яскравий представник козачої еліти, учасник війни з Туреччиною, полковник, котрий закінчив Києво-Могилянську академію, володів кількома мовами, протягом 16 років був особистим секретарем Катерини II. Завдяки незвичайним здібностям, він став міністром закордонних справ Росії, "графом Римської імперії", "ясновельможним князем", а при Павлі I і канцлером Росії. У Ніжині за його заповітом було засновано й навчальний заклад - гімназію (нині інститут), у якому навчалися великий М.Гоголь, Гребінка та ін. Це він чи його спадкоємці, також козацького роду, котрі продали "Ореанду" 1825 року Олександрю I, могли над своїм маєтком встановити хрест на славу козацтва.

Але чому на вісі вказане XVII століття, а не якийсь інше? Перша думка - пов'язати її появу з походом у Крим козаків 1628 року на прохання кримського хана для зняття облоги Бахчисарая ногайською ордою. Запорожці під керівництвом Михайла Дорошенка (діда знаменитого Петра) за тиждень пройшли з боями Ногайський степ, Перекоп і зняли облогу зі столиці ханства, визволивши при цьому й російських послів, про що вони з вдячністю повідомляли царя. У цей час запорожці осадили Кафу, проникли в інші улуси Криму й цілком можливо дійшли до південного берега. Воєнні дії, зокрема й облога Кафи, були припинені на прохання хана, котрий злякався гніву турецького султана, і козаки, нагороджені ханом, пішли на Січ, на жаль, втративши в боях свого ватажка Михайла Дорошенка (за одними відомостями - на Чорній річці, за іншими - біля стін Кафи). Ця версія реальна й історично цілком виправдана. Але може бути й інша, пов'язана з О.Безбородьком (1747-1799), у цьому разі має йтися не про окремий похід запорожців, а про період їхньої історії, пов'язаний із XVII століттям. Слід розпочати з морських походів київських князів Ігоря, Святослава, княгині

Ольги й ін. не лише Чорним морем (зокрема й до Константинополя), а й Каспійським, а звідти - на Кавказ. Звісно, найбільш історично значимим був похід Великого Київського князя Володимира до Криму, у Херсонес, де він 988 року прийняв християнство й був хрещений.

Традиції київських князів чудово продовжили запорізькі козаки. Їхні швидкохідні "чайки" здатні були перетнути Чорне море лише за 30 годин. Ця обставина збагатила XVII століття яскравими історичними подіями, значними перемогами, зокрема над Туреччиною та її сателітами. Я налічив у XVII столітті близько 50 походів козаків Чорним морем й до Криму. Це століття висунуло з середовища запорізького козацтва низку видатних отаманів, мореплавців, котрі є славою української історії. Нагадаємо лише про деяких із них:

П. Сагайдачний - "Борець за православ'я в Україні, її народність, котрий володів однаково шаблею й пером" (Д.Яворницький) багато разів (із 1612 по 1620 рр.) ходив морем до Криму, Туреччини, підкоряв Херсонес (Ахтіар), Кафу, Очаків, Синоп, Трапезунд, Константинополь; Сулима - брав Кілію, Варну, Ізмаїл, Азов (1627-1637); легендарний Іван Сірко, за 25 років (1654-1680) виграв 54 битви з 55, в яких брав участь. Це він підписав відомий лист турецькому султану; М.Дорошенко, котрий загинув у Криму 1628 року, його онук Петро Дорошенко й чимало інших. Ці походи щораз супроводжувалися визволенням із рабства тисяч одноплемінників, одновірців, і часто ці походи здійснювалися разом із братами-козаками з Дону. Згаданими сторінками нашої історії ми законно можемо пишатися - вони свідчать про глибоку віру козацтва, сміливість, мужність, любов до Вітчизни. Ця епоха висунула й інших значних державних діячів країни, воєначальників, котрі залишили слід в історії України - це й брати Гуляницькі, герої Конотопської битви в XVII столітті, й І.Мазепа, котрий розпочав свою діяльність наприкінці століття, гетьман Виговський та ін.

У Криму досі збереглися матеріальні свідчення дивовижного військового мистецтва, хоробрості, доблесті козаків. І в наші дні в Феодосії (старій Кафі), Судаку можна побачити стіни, башти тих фортець, які брали воїни М. і П.Сагайдачних, визволяючи викрадених у рабство співвітчизників. Непроступні стіни фортеці Чуфут-Кале в Бахчисараї й сьогодні вражають нас, а татарський Ахтіар (Ак-Яр) - нинішній Севастополь, кілька разів спалювали запорожці. Сагайдачний підкоряв (1612 р.) і Херсонес, де за 700 років до цього прийняв хрещення рівноапостольний князь Володимир. Досі Севастополь пам'ятає й шанує вихідців із козаків: адмірала Нахімова, командира легендарного "Меркурія" Казарського, матроса Кішку.

Може видатися неймовірним, але й сьогодні в маленькій Ялті живуть нащадки відомих козаків. Серед них Олексій Гуляницький, диригент симфонічного оркестру Криму, заслужений діяч мистецтв України, почесний

громадянин міста, славнозвісний нащадок ніжинського полковника Гуляницького, героя Конотопської битви, онук відомого українського художника Г. Світлицького. У Ялті багато років жив і працював відомий художник Степан Яровий, предок котрого - виходець із козаків - також був художником. Відомими в Україні художниками стали донька С. Ярового - Наталія Степанівна та її чоловік В. Романщак.

Ваш покірний слуга - також нащадок козака Миргородського полку Петра Бессараба. Збереглися про це документи середини ХІХ століття, фотографії й навіть речі, частину з яких я подарував ялтинському музею Лесі Українки.

Нині в Ялті живуть і працюють заслужений працівник культури, педагог, керівник відомої капели бандуристів А.Нирко; чудовий виконавець, хранитель народних історичних балад, пісень, бандурист Остап Кіндрачук, котрий зібрав рідкісну колекцію книжок з історії України, предметів її давнини.

Інтерес до української культури, історії в Ялті має глибоке коріння. Тут жила і творила Леся Українка, записуючи на спеціально куплений фонограф українські пісні у виконанні місцевих бандуристів.

У Ялті донедавна жив учень Лесі Українки, відомий винороб Н.Охременко. Увесь гірський Крим, усі його південнобережні виноградники, живучи в Сімеїзі, обходив пішки класик української літератури М.Коцюбинський, котрий боровся в ті роки зі шкідником винограду філоксерою. З Ялти він поїхав, задумавши написати свою книгу "Тіні забутих предків". У Ялті до революції був і свій український театр, у чому ми можемо переконатися, дивлячись на фотографії з книжки директора музею Лесі Українки С. Кочерги "Іфігенія в Тавриді". Його актором, режисером і керівником був Кіндрат Нацилевич. Не зайве нагадати, що А.Чехов, чия бабуся була українкою, називав себе "хохлом", часто влітку відпочивав на Сумщині й один час мріяв оселитися в Україні. Багато років у Ялті жив і працював донський козак О.Ханжонков, засновник вітчизняного кінематографу.

Наведені факти свідчать про тісні історичні зв'язки України з Кримом, які виникли задовго до приєднання його до Росії, що розсіює пропагандистський, далекий від правди міф про "подарунок", нібито зроблений Україні "п'яним" Хрущовим.

Настав день 16 березня 2002 року. Віху було знайдено навесні 1972 року, а навесні 2002-го відбулося її відродження за обставин не зовсім звичайних, якщо не сказати дивовижних.

За 30 років до кого тільки я не звертався з проханням відродити віху - до громадськості Криму й Києва, виступаючи на з'їздах українців Криму, на телебаченні, в Українському домі (Києва), із статтями в газетах, журналах Ялти, Севастополя, України. У мене збереглася товста пачка візиток міністрів, депутатів усіх рівнів Криму, України, листи до Президента України - усі ойкали від захвату... Але ніхто допомогти ділом не наважувався.

25 листопада 2001 року мене абсолютно несподівано запросив на нараду об'єднаного козацтва України, Росії, Білорусі генерал-хорунжий В. Аркатов із проханням доповісти Високим Зборам історію віхи. Вів нараду Верховний отаман Київський і Війська Запорізького України Д. Сагайдак. Уважно вислухавши повідомлення, нарада ухвалила: віху XVII століття відновити, видати мою книжку, присвячену вісі, козачій тропі Південнобережжям та історії козацтва. Крига скресла, але я ніяк не міг припустити, що все станеться так швидко - уже на 16.03.2002 р. було призначено освячення п'ятиметрового металевого хреста з пам'ятними дошками біля його основи. Цю титанічну роботу було виконано й коштами передусім отамана ялтинського куреня А. Кусливого, писаря А. Мунтіяна, осавула В. Верхоланцева. Та й усі козаки Ялти, Гурзуфа вклали чимало сил, доставляючи на круту гору в рюкзаках за спиною, у мішках пісок, гравій, цемент, воду в бідонах, та й сам важкий хрест на її вершину. Лише чудово організоване, дисципліноване козацтво змогло в такі стислі строки й так старанно справитися з цим, здавалося б, непосильним завданням.

Олександра Вісич,

кандидат філологічних наук, ст.науковий співробітник ЯІЛМ.

ЛИЦАР КРИМСЬКИХ ВІНОГРАДНИКІВ

"Крим зробив на мене таке враження (краса природи не тільки вразила мене, а й пригнітила), що я ходив тут як уві сні..."

(М.Коцюбинський)

З різних причини приїжджають до Криму. Михайла Коцюбинського вперше сюди привела філоксера, шкідник виноградників, що був особливо небезпечний наприкінці XIX століття. Саме завдяки кампанії боротьби з філоксерою письменник вдосталь напився краси на нашій, Богом осяяній землі. І, як солодкий виноград перетворюється у п'янке вино, так кримські враження письменника перетворювались у довершені художні твори. Вперше Коцюбинський приїхав до Криму у складі філоксерної комісії

навесні 1895 року, після трирічної роботи в Молдавії. Поселився в Сімеїзі, що на ту пору ще не став модним курортом, але встиг покритися багатими виноградниками, більша частина яких належала магнату Мальцову. Спочатку робота на мальцовських виноградниках здалась Коцюбинському нескладною. Разом з ним працювали солдати, що належали до протестантської секти менонітів, серед яких письменник відчував себе самотнім. Незабаром Михайло Коцюбинський перебрався до Кастрополя, але і там не зміг позбавитися депресивного стану: "...нудьга жере мене, чогось мені сумно, журно та нудно у цьому розкішному закутку..." Пригнічувала й надмірна увага агентури поліції до його персони. Скоро самотність стала нестерпною.

На щастя, восени її порушила наречена Михайла Коцюбинського Віра Дейша, з якою довкілля вмить перетворилось у казку. Особливо пам'ятною для обох стала прогулянка в урочище Святої Трійці (24 вересня), яку молодята пізніше згадували як важливу віху в їхній спільній долі. Віра Дейша поїхала з Криму 29 вересня, а Михайло Коцюбинський затримався на роботі аж до листопада. День за днем він обробляв виноградники Сімеїза, Кастрополя, Кучук-Коя, Кікенеїза. На зимовий сезон членам філоксерної комісії випадав відпочинок, який він розпочав у колі родини на Вінниччині. Вдруге до Криму Михайло Коцюбинський та Віра Дейша, яка вже стала його дружиною, приїжджають 1896 року.

Свою тимчасову домівку молоде подружжя влаштувало в Алупці, а в червні вони оселяються в Алушті, звідкіля Коцюбинський повідомляє Б.Грінченкові: "Живеться нам в Алушті так собі; місця тут гарні, читать є що (московські журнали) - та тільки мені ніколи й читать. Роботи (не так роботи, як ходіння) так багато, що часом ледве дихаю". Дійсно, приходилось часом щодня проходити до виноградника до 30 верст, до того ж дошкуляла "спека африканська". Однак, вдома його чекала дбайлива дружина, яка знімала втому своєю ласкою і турботою. Коцюбинські винаймали окрему дачу, щодня купались в морі. Але у вересні Віра Устинівна виїхала до Вінниці, і тепер за письменником стежила тільки невсипуща поліція. Після від'їзду дружини Коцюбинський намагався їй писати майже щодня, гостро відчуваючи свою самотність і розполовиненість, миттєвості перетворювались для молодого чоловіка у вічність. Місяць без дружини Коцюбинський (в листах він підписувався Муся) називав "своєю ерою" "без Віри", в листах позначаючи її так: "день1-й", "день 2-й" і т.д.

Ці послання відкривають ніжне, любляче серце письменника, його душевну близькість з дружиною. Крим надовго зберігся в пам'яті Коцюбинських, і літню відпустку 1904 року вони вирішили провести саме тут, сподіваючись благотворного впливу тих чарівних вражень, які не забули протягом восьми років. Тиждень подружжя мешкало в Севастополі, а потім здійснило подорож по Південному березі Криму, зупиняючись в знайомих

місцях, де колись працювала філоксерна комісія: в Алупці, Алушті. Пізніше у листі до М.Мочульського Коцюбинський признається, що головною метою його відвідин Криму 1904 було відвідати Козьмо-Дем'янівський монастир. Письменник мав намір поступити в нього послушником, "надягти на себе підрясник, ходити до церкви, їсти і спати разом з братією", щоб зібрати матеріал для повісті, сюжет для якої вже народився і вимагав наповнення живими спостереженнями.

З прикрістю він довідався, що на ту пору монастир став уже жіночим. Тому з-під його пера вийшло тільки оповідання "В грішний світ", написане "з відчаю". Але прагнення поповнити свою скарбницю вражень для подальшої творчості гнало письменника далі, і він продовжив свої пошуки в Бахчисараї. Кримськотатарський колорит цього міста не обманув сподівання письменника, відкритого для інших культур. Остання зустріч М.Коцюбинського з Південним берегом Крим відбулась 1911 року. Спочатку три дні він з сім'єю перебував у Севастополі, один - в Ялті, а потім влаштувався в Сімеїзі, який на той час дуже змінився, перетворившись на майже утопічне місто-сад. Позитивний вплив приморського клімату змусив письменника продовжити свій відпочинок в Криму, але "рослинне" життя втомлювало його, хотілось відшукати нові теми, задля чого планував виходити по ночах з рибачками у відкрите море. Нерідко вибирав для прогулянок гірські маршрути, двічі ходив з дітьми в Алупку.

Незабаром творчі плани змусили письменника залишити сім'ю в Сімеїзі і виїхати пароплавом в Одесу, а звідти за кордон, в Карпати, які обіцяли йому очікуване натхнення. Та покидав він прадавню таврійську землю з вдячністю до південного сонця. Неповторні пейзажі Південного берега Криму нерідко оживали в пам'яті Михайла Коцюбинського. Кримські спогади повсякчас супроводжували його під час закордонних мандрівок. Навіть на курорті в Італії, письменник згадував Сімеїз, коли любувався цвітінням дроку, палаци Константинополя здавались йому схожими на Бахчисарайський, берег в Ніцці нагадував Алушту, а море в Криму він вважав красивішим, ніж в Італії.

Ім'я Михайла Коцюбинського стало символом високих здобутків українського письменства початку ХХ століття, і нам слід пишатись, що він залишив свої золоті сліди на Південному березі Криму, зумів відтворити його багатонаціональний колорит у своїй творчості. В рамках проекту "Літературні музеї України - в гостях у Ялті", започаткованому 2003 року, в Музеї Лесі Українки (відділі Ялтинського історико-літературного музею) проводяться виставки, присвячені видатним постатям української літератури. Цього року до Ялти завітав почений гість - Михайло Михайлович Коцюбинський.

Експонати для виставки "Крим очима Коцюбинського" були надані фондами Ялтинського історико-літературного музею та Чернігівського літературно-меморіального музею М.М.Коцюбинського. Виставка присвячується 140-річчю з дня народження видатного українського письменника і чекає своїх відвідувачів.

ФОТОРЕПОРТАЖ КОНФЕРЕНЦІЇ

